

Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Toetsingskader Wet zorg en dwang

Voor zorgaanbieders die onvrijwillige zorg verlenen aan mensen met een verstandelijke beperking en mensen met een psychogeriatrische aandoening

Utrecht, december 2019

Toetsingskader Wet zorg en dwang

Inleiding

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd ziet toe op de naleving van een groot aantal wetten en veldnormen. Om transparant te zijn over *wat* de inspectie toetst, maakt de inspectie toetsingskaders voor onderdelen van de gezondheidszorg. Een toetsingskader bestaat uit een aantal normen¹ en daarbij horende toetsingscriteria². Die zijn gebaseerd op wet- en regelgeving en op veldnormen, richtlijnen en handreikingen die beroepsorganisaties van zorgverleners en branchepartijen hebben opgesteld. In dit toetsingskader beschrijft de inspectie wat zij beoordeelt en toetst bij haar toezicht op de Wet zorg en dwang (Wzd). De inspectie gebruikt dit toetsingskader met ingang van 1 januari 2020.

De Wzd is gedetailleerd daarom staat in het toetsingskader een uitgebreide set normen. Het betekent echter niet dat de inspectie haar toezicht op de wet altijd in deze mate van detail uitvoert. In de eerste fase na inwerkingtreding wil de inspectie vooral bijdragen aan kennis over en inzicht in de knelpunten bij het leveren van gedwongen zorg onder de nieuwe wetgeving. In de toezichtvisie³ 'Terughoudend en zorgvuldig omgaan met onvrijwillige en verplichte zorg'⁴ staat wat de komst van de Wzd (en de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg, de Wvggz) betekent voor het toezicht van de inspectie. U vindt de toezichtvisie op onze website www.igj.nl.

Toetsingskader

De wet- en regelgeving, veldnormen en in de toezichtvisie geformuleerde uitgangspunten en randvoorwaarden zijn de basis voor het toetsen van onvrijwillige zorg aan personen met een verstandelijke beperking of een psychogeriatrische aandoening. De drie thema's van het toetsingskader zijn:

1. Sturen op kwaliteit en veiligheid: gericht op hoe bestuurder en leidinggevendens ervoor zorgen dat zorgverleners goede en veilige zorg kunnen leveren.
2. Deskundige zorgverleners: gericht op de professionaliteit van de zorgverlener.
3. Persoonsgerichte zorg: gericht op ondersteuning, kwaliteit van leven en bescherming van de rechtspositie van de cliënt.

In de tabel staat eerst de norm, daarna de bron en vervolgens wat de inspectie toetst. Bij ieder thema staat een aantal normen. Deze gaan over de belangrijkste risico's bij het verlenen van onvrijwillige zorg. De normen zijn gebaseerd op de Wet zorg en dwang (Wzd), het Besluit zorg en dwang (Bzd) en op de (ministeriële) Regeling zorg en dwang (Rzd). Bij het selecteren van de normen heeft de inspectie ook gekeken naar wat de betrokken beroepsgroepen, wetenschappelijke verenigingen, brancheorganisaties, cliënten- en familieorganisaties belangrijk vinden. Het toetsingskader Wzd wordt aangepast als wet- en regelgeving of veldnormen veranderen.

Inspecteurs beoordelen de thema's en normen van dit toetsingskader bij het incidententoezicht, thematisch toezicht of tijdens een (risicogestuurd) inspectiebezoek. Zij maken daarbij gebruik van verschillende toezichtinstrumenten die op dit toetsingskader zijn gebaseerd. Zoals een inventarisatie waarmee zij een globaal beeld krijgen van de implementatie en uitvoering van de wet. Of toezichtmodules waarmee zij bepaalde thema's diepgaander onderzoeken. Het toetsingskader beschrijft niet *hoe* de inspectie gaat toetsen. De inspecteurs doen dit via verschillende informatiebronnen. Bijvoorbeeld door gesprekken met cliënten, vertegenwoordigers, naasten, de zorgverantwoordelijke, zorgverleners en de Wzd-functionaris. Of door het zorgdossier en het zorgplan in te zien.

---

¹ Erkende afspraken, specificaties of criteria over een product, een dienst of een methode.

² De operationalisatie van een norm die wordt gebruikt om te toetsen of deze norm wordt nageleefd.

³ <https://www.igj.nl/actueel/nieuws/2019/05/16/toezichtvisie-igj-terughoudend-en-zorgvuldig-omgaan-met-onvrijwillige-en-verplichte-zorg>

⁴ De Wet zorg en dwang spreekt van onvrijwillige zorg en de Wet verplichte ggz spreekt van verplichte zorg. De inspectie gebruikt in haar documenten soms ook de kortere begrippen gedwongen zorg of dwang als zij verwijst naar beide wetten tegelijk.

1. STUREN OP KWALITEIT EN VEILIGHEID

1.1: Locatieregister en beleid		
<p>Een zorgaanbieder mag pas onvrijwillige zorg verlenen, als hij is geregistreerd in het online locatieregister⁵ van het ministerie van VWS. Het doel van de registratie is om inzicht te krijgen in <i>welke</i> zorgaanbieders verplichte zorg leveren en <i>waar</i> zij dit doen. Daarom moeten niet alleen accommodaties voor opname en verblijf in het register worden opgenomen, maar ook alle locaties van waaruit ambulante onvrijwillige zorg wordt verleend.</p> <p>Zorgaanbieders die onvrijwillige zorg willen verlenen moeten een Wzd-functionaris aanwijzen⁶ als ze cliënten willen opnemen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met een inbewaringstelling(IBS); • met een rechterlijke machtiging (RM) voor een onvrijwillige opname en verblijf; • met een RM met toepassing van artikel 2.3, tweede lid van de Wet forensische zorg; • met een TBS- of PIJ-maatregel; • vanwege een CIZ-besluit voor opname en verblijf; • bij zorg zoals omschreven in artikel 2, lid 2 Wzd. <p>Deze zorgaanbieders moeten ook zorgdragen voor een beleidsplan waarin zij vastleggen hoe onvrijwillige zorg wordt voorkomen, toegepast en afgebouwd en hoe op de uitvoering ervan wordt toegezien⁷. Als zij ambulante onvrijwillige zorg verlenen, moeten zij zich houden aan de extra zorgvuldigheidseisen die hiervoor zijn geformuleerd in het Besluit zorg en dwang⁸.</p>		
Norm	Bron	Wat toetst de inspectie
1.1.1: De zorgaanbieder die onvrijwillige zorg verleent, staat in het online locatieregister.	*Artikel 20 Wzd	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de juiste gegevens van de zorgaanbieder staan vermeld in het online locatieregister. • De inspectie toetst of de zorgaanbieder geen onvrijwillige zorg verleent voordat de locaties in het online locatieregister zijn geregistreerd.
1.1.2: De zorgaanbieder die onvrijwillige zorg verleent, wijst een Wzd-functionaris ⁹ aan en zorgt ervoor dat deze zijn taken op grond van de wet naar behoren en onafhankelijk kan uitvoeren.	*Artikel 1, lid 1 sub m Wzd *Artikel 2b Wzd *Kwaliteitsdocument 2013 Verpleging, Verzorging en Zorg Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgaanbieder die onvrijwillige zorg verleent en/of die cliënten onvrijwillig opneemt, een Wzd-functionaris heeft aangewezen, na advies van de cliëntenraad. • De inspectie toetst of de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de Wzd-functionaris zijn vastgelegd.

⁵ <https://locatieregister.dwanginezorg.nl/>

⁶ Artikel 2b Wzd. Bij de Aanpassingswet (Eerste Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 35 087, A) is de term 'Wzd-arts' vervangen door de term 'Wzd-functionaris', waaronder wordt verstaan een ter zake kundige arts, gezondheidszorgpsycholoog of orthopedagoog-generalist.

⁷ Artikel 19 Wzd.

⁸ Besluit van 16 mei 2019, houdende regels ter uitvoering van de Wet zorg en dwang voor personen met een psychogeriatrische aandoening of een verstandelijke handicap, Staatsblad 2019 197.

⁹ Dit kunnen ook meerdere functionarissen zijn.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

	*Profiel Wzd-functionaris opgesteld door NVAVG, Verenso, NIP, NVO, Zorgthuis.nl, ActiZ en VGN	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de onafhankelijkheid van de Wzd-functionaris is gewaarborgd.
1.1.3: De zorgaanbieder die onvrijwillige zorg verleent, draagt zorg voor Wzd-beleid, door het maken van een beleidsplan.	*Artikel 19 Wzd	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de zorgaanbieder die onvrijwillige zorg verleent, een beleidsplan heeft. De inspectie toetst of in het beleidsplan is vastgelegd met welke alternatieven de zorgaanbieder probeert om onvrijwillige zorg zoveel mogelijk te voorkomen; hoe de zorgaanbieder omgaat met het toepassen van onvrijwillige zorg, de afbouw van onvrijwillige zorg en de wijze waarop het interne toezicht is georganiseerd. De inspectie toetst of het beleidsplan wordt uitgevoerd.
1.1.4: Indien van toepassing bevat het beleidsplan de extra waarborgen voor ambulante onvrijwillige zorg.	*Artikel 2.2, lid 1 onder d van het Besluit zorg en dwang	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of in het beleidsplan staat hoe de extra zorgvuldigheidseisen voor ambulante onvrijwillige zorg uit het Besluit zorg en dwang worden uitgevoerd. De inspectie toetst of in het beleidsplan staat welke factoren worden meegewogen bij de beoordeling of ambulante onvrijwillige zorg de voorkeur heeft boven opname in een accommodatie. De inspectie gaat hierbij ook na of rekening wordt gehouden met de wens van de cliënt en de belangen van relevante familie en naasten. De inspectie toetst of in het beleidsplan staat hoe de samenwerking met de huisarts vorm krijgt. De inspectie toetst of in het beleidsplan staat hoe mantelzorgers worden betrokken bij onvrijwillige zorg. De inspectie gaat hierbij ook na hoe overbelasting van mantelzorgers wordt voorkomen.
1.1.5: De zorgaanbieder zorgt voor voldoende zorg op basis van vrijwilligheid.	*Artikel 9, lid 1 Wzd * Artikel 19, lid 1 Wzd	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of er voldoende alternatieven zijn voor onvrijwillige zorg, passend bij de cliëntengroep. De inspectie toetst, indien nodig, of de zorgaanbieder samenwerkt met andere zorgaanbieders en aanbieders van Wmo-zorg.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

<p>1.1.6: De zorgaanbieder wijst een zorgverantwoordelijke aan voor elke cliënt. Indien de cliënt zorg ontvangt van meer dan één zorgaanbieder, dan wijzen deze gezamenlijk een zorgverantwoordelijke aan.</p>	<p>*Artikel 5, lid 1 Wzd</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de cliënt een zorgverantwoordelijke heeft met competenties die passen bij de problematiek van de cliënt. • De inspectie toetst of de cliënt en/of de vertegenwoordiger weten wie de zorgverantwoordelijke is.
<p>1.1.7: De zorgaanbieder zorgt ervoor dat zorgverleners die onvrijwillige zorg toepassen deskundig zijn op dat gebied.</p>	<p>*Hoofdstuk 2 Wzd; in het bijzonder artikel 9, lid 1 *Artikel 2, lid 1 Wkkgz *Artikel 3 Wkkgz *Regeling zorg en dwang *Kwaliteitskader gehandicaptenzorg 2017-2022 *Kwaliteitskader verpleeghuiszorg 2017.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of zorgverleners structurele scholing krijgen over het voorkomen van onvrijwillige zorg, over herkennen van verzet en probleemgedrag/onbegrepen gedrag. • De inspectie toetst of zorgverleners structurele scholing krijgen over het volgen van het stappenplan en om onvrijwillige zorg veilig en zorgvuldig toe te kunnen passen.
<p>1.1.8: De zorgaanbieder draagt zorg voor een goede overdracht binnen de ketenzorg of het zorgnetwerk¹⁰ van cliënten.</p>	<p>*Wkkgz, artikel 2 en artikel 3 *KNMG Handreiking verantwoordelijkheidsverdeling bij samenwerking in de zorg, 2010 *Richtlijn overdracht van medicatiegegevens in de keten, 2008/2011 *Richtlijn verpleegkundige verslaglegging, 2011 *Nota verslaglegging Verenso, 2009 *Informatieoverdracht in de keten voor (kwetsbare) ouderen, NPCF 2014 *Zorgpad kwetsbare ouderen over de keten en in het ziekenhuis, NVKG, 2018</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgaanbieder de overdracht tussen de zorgverantwoordelijke en andere zorgverleners in het zorgnetwerk mogelijk maakt. Met als doel een goede overdracht en het voorkomen van onvrijwillige zorg.

¹⁰ De IGJ definieert zorgnetwerk als de professionele en informele zorgverleners die min of meer gelijktijdig en in wisselende intensiteit betrokken zijn bij de zorg, behandeling en ondersteuning van een cliënt.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

1.2 Intern toezicht en kwaliteitsbewaking		
<p>Intern toezicht op de Wzd draagt bij aan het goed toepassen van de Wzd. Bij intern toezicht zijn verschillende partijen betrokken. Onder meer de Wzd-functionaris, de raad van bestuur of directie van een zorgaanbieder en de raad van toezicht of raad van commissarissen. Deze partijen hebben zicht op onvrijwillige zorg binnen een organisatie door bijvoorbeeld visitaties, overzichten van toegepaste onvrijwillige zorg en evaluaties. Met deze informatie kunnen zorgaanbieders acties ondernemen om de kwaliteit van zorg te verbeteren. Om ook volgens de Wkkgz de kwaliteit van zorg te bewaken¹¹ en te verbeteren, is op regio-, locatie- en afdelingsniveau informatie over verplichte zorg nodig. Daarnaast moet de zorgaanbieder ieder half kalenderjaar een digitaal overzicht van en een analyse over de geleverde onvrijwillige zorg aanleveren bij de inspectie¹².</p>		
Norm	Bron	Wat toetst de inspectie
1.2.1: De zorgaanbieder registreert relevante gegevens ten behoeve van het toezicht van de inspectie	*Artikel 17 Wzd *Artikel 7 Wkkgz *Regeling zorg en dwang	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de zorgaanbieder de toegepaste onvrijwillige zorg registreert, bij voorkeur in het ECD.
1.2.2: De zorgaanbieder draagt zorg voor systematische bewaking, beheersing en verbetering van de kwaliteit van de (onvrijwillige) zorg.	*Artikel 18 Wzd *Artikel 7 Wkkgz	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de zorgaanbieder gebruik maakt van registraties ten behoeve van kwaliteitsbewaking en – verbetering. De inspectie toetst of de zorgaanbieder de toegepaste onvrijwillige zorg analyseert. De inspectie toetst of de zorgaanbieder het beleid over het terugdringen van onvrijwillige zorg aanpast, als dit nodig is na de uitgevoerde analyse.
1.2.3: De Wzd-functionaris ziet erop toe en draagt er zorg voor dat de Wzd goed wordt toegepast.	*Artikel 1, lid 1 sub m Wzd *Artikel 47 lid 1 Wet Big	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de Wzd-functionaris de kwaliteit van de onvrijwillige zorg effectief bewaakt. De inspectie toetst of de Wzd-functionaris zo nodig advies geeft aan de raad van bestuur over het beleid over onvrijwillige zorg.
1.2.4: De Wzd-functionaris beoordeelt of het zorgplan voldoet aan de uitgangspunten van de wet.	*Artikel 11a Wzd	<ul style="list-style-type: none"> Als onvrijwillige zorg in het zorgplan is opgenomen, toetst de inspectie of terug te vinden is dat de Wzd-functionaris dit heeft beoordeeld.

¹¹ Conform de vereisten voor goede zorg zoals geregeld in de Wkkgz.

¹² In hoofdstuk drie van de [Regeling zorg en dwang psychogeriatrische en verstandelijk gehandicapte cliënten](#) van het ministerie van VWS staan de nadere eisen met betrekking tot de gegevensverwerking.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

		<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst op welke wijze de Wzd-functionaris de zorgplannen beoordeelt.
1.2.5: De zorgaanbieder, Wzd-functionaris, zorgverantwoordelijke en zorgverlener melden bij de inspectie wanneer zij een gegronde vermoeden hebben dat de uitvoering van onvrijwillige zorg ernstig tekortschiet.	* artikel 60 a, lid 1 Wzd	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of bij een gegronde vermoeden van ernstig tekortschietende onvrijwillige zorg melding wordt gedaan bij de inspectie.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

1.3 Fysieke veiligheid		
<p>Bij de onzorgvuldige toepassing van onvrijwillige zorg kan er ernstige schade ontstaan bij de cliënt. Daarom bevat dit thema een verwijzing naar de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz). Deze wet geeft een definitie van goede zorg en de voorwaarden voor het leveren ervan.</p> <p>Als een cliënt onvrijwillig in een accommodatie verblijft is het belangrijk dat deze accommodatie veilig is. Soms is voor de veiligheid van de cliënt en/of diens omgeving insluiting in een separeer- of afzonderingskamer van een accommodatie nodig. Dergelijke ruimten moeten dan wel voldoen aan de geldende veldnormen. De Wzd en het Besluit zorg en dwang voorzien niet in nadere regels overbouwkundige eisen voor een accommodatie. Daarom is de Regeling zorg en dwang leidend. Die verwijst naar de veldnorm voor afzonderings- en separeervoorzieningen in de gehandicaptenzorg, TNO, 2013.</p> <p>De zorgaanbieder is verantwoordelijk voor een veilige en zorgvuldige toepassing van voorbehouden handelingen zoals het toedienen van medicatie en risicovolle handelingen zoals fixatie en insluiting.. Daarom moet de zorgaanbieder zorgen voor uitvoeringsprotocollen. Het is wenselijk dat het veld hiervoor professionele richtlijnen en voorbeeldprotocollen opstelt. In de tussentijd let de inspectie op voldoende toezicht op en voldoende contactmomenten met de cliënt als onvrijwillige zorg wordt toegepast.</p>		
Norm	Bron	Wat toetst de inspectie
<p>1.3.1: De zorgaanbieder draagt er zorg voor dat de bouwkundige/fysieke omstandigheden binnen een accommodatie veilig zijn voor cliënten.</p>	<p>*Artikel 20, lid 2 Wzd¹³ * Veldnorm voor afzonderings- en separeervoorzieningen in de gehandicaptenzorg, TNO, 2013¹⁴. *Artikel 2 Wkkgz *Artikel 3 Wkkgz *Artikel 21 Wzd *Regeling zorg en dwang *Actieprogramma Zorg voor de Jeugd, VWS 2018</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgaanbieder de bouwkundige/fysieke risico's van een accommodatie in kaart brengt en zo nodig maatregelen treft ¹⁵. • De inspectie toetst of de afzonderingskamer voldoet aan de veldnorm voor afzonderings- en separeervoorzieningen in de gehandicaptenzorg. • De inspectie toetst of de separeervoorziening voldoet aan de veldnorm voor afzonderings- en separeervoorzieningen in de gehandicaptenzorg. • De inspectie toetst of de ruimte die bestemd is om een oudere cliënt af te zonderen¹⁶, veilig is.

¹³ Er is (nog) geen AMvB waarin bouwkundige eisen worden gesteld aan een accommodatie.

¹⁴ Zie de toelichting bij de ministeriele regeling zorg en dwang, waarin naar deze veldnorm wordt verwezen.

¹⁵ Binnen een (afdeling van een) accommodatie kunnen risicovolle situaties ontstaan door bijvoorbeeld scherpe voorwerpen, chemische reinigingsmiddelen, lage hekken, balkons, doucheslangen, afwezigheid warmwaterbegrenzing, e.d. De zorgaanbieder dient volgens de Wkkgz goede, veilige zorg te bieden. Na een inventarisatie van risicovolle situaties worden, rekening houdend met de cliëntenpopulatie, zo nodig maatregelen genomen door de zorgaanbieder.

¹⁶ Zie Toelichting op Regeling zorg en dwang artikelsgewijs, bij artikel 5: 'Insluiten (artikel 2, eerste lid, onderdeel c van de wet): In de ouderenzorg vindt geen separatie plaats. In de ouderenzorg kan onder afzonderingsruimte worden verstaan: een ruimte die bestemd is voor afzondering van een cliënt.'

Toetsingskader Wet zorg en dwang

<p>1.3.2: De zorgaanbieder draagt zorg voor uitvoeringsprotocollen voor voorbehouden en risicovolle handelingen bij onvrijwillige zorg.</p>	<p>*Artikel 2, lid 2 onder b Wkkgz *Er is nog geen veldnorm. *Inspectienorm, afgeleid van het Besluit middelen en maatregelen Bopz: bij afzondering, separatie en fixatie dient voorzien te zijn in doorlopend toezicht. *Regeling zorg en dwang *Actieprogramma Zorg voor de Jeugd, VWS 2018</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgaanbieder voor de uitvoering van voorbehouden en risicovolle handelingen protocollen opstelt. • De inspectie toetst of bij afzondering en separatie is voorzien in doorlopend toezicht en intensieve begeleiding. • De inspectie toetst of mensen met een psychogeriatrische aandoening niet worden gesepareerd¹⁷. • De inspectie toetst of jeugdigen (onder de 18 jaar) niet gesepareerd of afgezonderd worden en in uiterste noodsituaties is er permanente begeleiding voor hen beschikbaar.
---	---	--

---

¹⁷ Zie noot 13.

2. DESKUNDIGE ZORGVERLENERS

2.1 Deskundige zorgverleners		
<p>Zorgverleners moeten deskundig zijn. Ze moeten ook weten wanneer hun deskundigheid onvoldoende is en dan andere disciplines betrekken. Daarnaast moeten zorgverleners in staat zijn om samen te werken. Ook moeten zij in staat zijn om methodisch te werken (zorginhoudelijk). Dit betekent dat het verbeteren van de kwaliteit van de zorg, via bijvoorbeeld de PDCA-cyclus (plan-do-check-act), continu onder de aandacht is. Deskundige medewerkers kunnen op basis van kennis en ervaring goede vrijwillige zorg geven om onvrijwillige zorg te voorkomen. Zij zijn (indien noodzakelijk) in staat om op een veilige en zorgvuldige manier onvrijwillige zorg toe te passen.</p>		
Norm	Bron	Wat toetst de inspectie
<p>2.1: Zorgverleners zijn deskundig op het gebied van het voorkomen van onvrijwillige zorg.</p>	<p>*Wet BIG *Artikel 2, lid 2 onder b Wkkgz *Artikel 3 Wkkgz *Besluit zorg en dwang *Beroepscode van verpleegkundigen en verzorgenden, 2015 *Beroepscode voor de sociaalagogisch werker, BPSW 2018 *Richtlijn probleemgedrag bij mensen met dementie, Verenso/NIP 2018 *Omgaan met onbegrepen gedrag bij dementie: Inventarisatie richtlijnen en inzichten rondom onbegrepen gedrag bij ouderen met dementie Nivel, Vilans, 2013 *Kwaliteitskader gehandicaptenzorg 2017-2022 *VGN, Goede zorg bij verzet /Omgaan met verzet, Utrecht, 2007</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgverleners competent zijn in het bieden van alternatieven voor onvrijwillige zorg. • De inspectie toetst of zorgverleners geschoold en in staat zijn om bij probleemgedrag van cliënten te onderzoeken wat de functie en oorzaak daarvan zijn.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

	*Kwaliteitskader wijkverpleging ¹⁸ , 2018	
2.2: Zorgverleners, waaronder de zorgverantwoordelijke, die onvrijwillige zorg toepassen zijn deskundig op dat gebied	*Wet BIG *Hoofdstuk 2 Wzd *Artikel 2, lid 1 Wkkgz *Artikel 3 Wkkgz *Regeling zorg en dwang*Kwaliteitskader gehandicaptenzorg 2017-2022 *Kwaliteitskader verpleeghuiszorg 2017.	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgverleners die onvrijwillige zorg toepassen, geschoold en in staat zijn om dit veilig en zorgvuldig toe te passen. Zij kennen het stappenplan. • De inspectie toetst of de zorgverleners regelmatig worden getoetst op hun bekwaamheid. • De inspectie toetst of de zorgverlener de grenzen kent van de eigen deskundigheid. Zorgverleners kunnen uitleggen in welke gevallen zij een collega met een andere deskundigheid moeten raadplegen of informeren.
2.3: Zorgverleners handelen volgens de wet en volgens de afspraken zoals beschreven protocollen, richtlijnen en veldnormen.	*Wet BIG *Hoofdstuk 2 Wzd *Artikel 12 en 13 Wzd *Artikel 2, lid 1 Wkkgz *Artikel 3 Wkkgz Regeling zorg en dwang *Kwaliteitskader gehandicaptenzorg 2017-2022 *Kwaliteitskader verpleeghuiszorg 2017. *Stappenplan Vilans, ActiZ en VGN ¹⁹	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgverleners bij het verlenen van onvrijwillige zorg gebruik maken van relevante richtlijnen en (uitvoerings)protocollen. • De inspectie toetst of zorgverleners de extra zorgvuldigheidseisen bij het verlenen van ambulante onvrijwillige zorg toepassen. • De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke indien nodig het stappenplan heeft toegepast en of dit proces goed verloopt. • De inspectie toetst of de uitvoering van onvrijwillige zorg zorgvuldig gebeurt. • De inspectie toetst of de zorgverleners in staat zijn om verzet te herkennen en zich bewust zijn van wat onvrijwillige zorg is.
2.4: Het stappenplan moet ook gevolgd worden wanneer de wilsonbekwame cliënt en diens vertegenwoordiger zich niet verzetten tegen het opnemen hiervan in het zorgplan bij bepaalde interventies.	*Artikel 2, lid 2 Wzd *Artikelen 10, 11, 11a en 13 Wzd *Richtlijn Probleemgedrag, Verenso/NIP, 2018	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of het stappenplan ook (deels) bij deze cliënten wordt gehanteerd bij drie interventies: 1. sederende geneesmiddelen/psychofarmaca met als doel de cliënt in zijn vrijheid te beperken, invloed hebben op zijn gedrag en niet overeenkomstig de geldende professionele richtlijnen²¹ voorgeschreven en toegediend worden;

¹⁸ Zie https://www.patiëntenfederatie.nl/images/Kwaliteitskader_wijkverpleging.pdf.pdf

¹⁹ Zie: <https://www.vilans.nl/vilans/media/documents/producten/stappenplan-wet-zorg-en-dwang.pdf>

²¹ Op zichzelf is afwijken van de professionele richtlijnen toegestaan, mits gemotiveerd; het gaat hier om de twee toegevoegde elementen

Toetsingskader Wet zorg en dwang

	*Regeling zorg en dwang ²⁰ *Actieprogramma Zorg voor de Jeugd, VWS 201	2. maatregelen met als gevolg dat cliënt enige tijd ²² in zijn fysieke bewegingsvrijheid wordt beperkt; 3. de mogelijkheid tot insluiting
--	--	---

---

²⁰ Regeling zorg en dwang psychogeriatrische en verstandelijk gehandicapte cliënten van het ministerie van VWS: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2019-60908.html>

²² Deze tijdsaanduiding is in de Integrale artikelsgewijze Toelichting op de Wet zorg en dwang niet nader toegelicht.

3. PERSOONSGERICHTE ZORG

3.1: Zorg afgestemd op de individuele cliënt		
<p>De zorgverantwoordelijke zal overleggen over het zorgplan met de cliënt en diens vertegenwoordiger voor het opstellen, vaststellen, uitvoeren en evalueren van het zorgplan²³. De zorgverantwoordelijke draagt ook zorg voor het inrichten van een (elektronisch) cliëntdossier. Speciale aandacht is nodig voor het delen van informatie met de verschillende partijen die vanuit het netwerk of de keten betrokken zijn bij de onvrijwillige zorg. Om onvrijwillige zorg in het zorgplan op te kunnen nemen, moeten de opeenvolgende bepalingen van de wet worden nageleefd. Dit wordt ook wel het "volgen van het stappenplan" genoemd.</p> <p>Als er sprake is van ambulante onvrijwillige zorg, dan voldoen de zorg en het zorgplan aan de extra eisen en waarborgen uit het Besluit zorg en dwang.</p>		
Norm	Bron	Wat toetst de inspectie
3.1.1: De zorgverantwoordelijke stelt na overleg met de cliënt en/of diens vertegenwoordiger een zorgplan op dat voldoet aan de eisen.	*Artikel 5, lid 2 Wzd *Artikel 7, lid 3 Wzd	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke binnen zes weken na aanvang van de zorg/opname een zorgplan opstelt. De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke de cliënt en/of diens vertegenwoordiger betreft bij het opstellen van het zorgplan en zich inspant om instemming van cliënt of vertegenwoordiger te krijgen. De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke zoveel mogelijk rekening houdt met de wensen en voorkeuren van de cliënt.
3.1.2: Het zorgplan wordt regelmatig geëvalueerd.	*Artikel 2, lid 2 Wzd *Artikel 8 Wzd *Artikel 10, lid 4 onder f Wzd *Artikel 10, lid 8 onder 4 en 5 Wzd *Richtlijn Verpleegkundige en verzorgende verslaglegging, 2012, V&VN en NU'91	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke het zorgplan tenminste binnen vier weken na de aanvang van de uitvoering van het zorgplan evalueert en vervolgens elke zes maanden. De inspectie toetst of de uitgevoerde evaluaties in het dossier staan. De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke ervoor zorgt dat de onvrijwillige zorg zo kort mogelijk duurt en effectief is.
3.1.3: Consultatie van een (extern) deskundige is vereist om onvrijwillige zorg te kunnen afbouwen na afloop van de maximum termijn.	*Artikel 2, lid 2 Wzd *Artikel 10, lid 10 Wzd *Artikel 11 Wzd	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst, wanneer de maximale termijn niet gehaald wordt, of een niet bij de zorg betrokken deskundige is geconsulteerd. De inspectie toetst, indien afbouw hierna nog steeds niet lukt, of een externe deskundige is geconsulteerd.

²³ De Wzd spreekt over een zorgplan. In de praktijk zijn verschillende begrippen gangbaar zoals leefplan of begeleidingsplan.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

<p>3.1.4: De zorgverantwoordelijke richt namens de zorgaanbieder een dossier in voor de cliënt en zorgt ervoor dat deze wordt bijgehouden.</p>	<p>*Artikel 5, lid 2 Wzd *Artikel 16 Wzd</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of het dossier de vereiste gegevens bevat, zodat het verloop en de resultaten van de verleende (onvrijwillige) zorg inzichtelijk zijn.
<p>3.1.5: De zorgverantwoordelijke zorgt ervoor dat onvrijwillige zorg thuis veilig kan worden verleend.</p>	<p>*Besluit zorg en dwang</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst - wanneer de cliënt thuis woont - dat besproken is of de thuissituatie geschikt is voor de onvrijwillige zorg die wordt verleend. • De inspectie toetst of het zorgplan van de thuiswonende cliënt vermeldt op welke wijze toezicht moet worden gehouden op de cliënt om diens veiligheid en die van zijn omgeving voldoende te borgen. • De inspectie toetst of het zorgplan van de thuiswonende cliënt vermeldt hoeveel zorgverleners op het moment van de daadwerkelijke uitvoering van de ambulante onvrijwillige zorg aanwezig moeten zijn om een verantwoorde zorgverlening te borgen.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

3.2: Rechtspositie van de cliënt		
<p>Het is belangrijk dat de rechtspositie van de cliënt geborgd is, bekend is en wordt nageleefd. De cliënt en diens vertegenwoordiger moeten weten waar zij een klacht kunnen indienen en hoe de klachtenprocedure verloopt. Ook moeten zij weten dat er een onafhankelijke cliëntenvertrouwenspersoon Wzd (cvp Wzd) beschikbaar is om hen te ondersteunen, en hoe zij deze kunnen bereiken. Bij ambulante zorg is het voor de cvp Wzd moeilijk om te achterhalen waar en bij wie onvrijwillige zorg plaatsvindt. Zeker als een cliënt en/of vertegenwoordiger niet instemt met het verstrekken van contactgegevens aan de cvp Wzd. De zorgaanbieder dient er daarom uitdrukkelijk voor te zorgen dat de ambulante cliënten en diens vertegenwoordigers laagdrempelig toegang krijgen tot een cvp Wzd.</p>		
Norm	Bron	Wat toetst de inspectie
3.2.1: De rechtspositie van de cliënt wordt nageleefd.	<ul style="list-style-type: none"> *Artikel 46 Wzd *Artikel 45, lid 2 Wzd *Artikel 12 en artikel 13 Wzd *Artikel 15 Wzd 	<ul style="list-style-type: none"> • De cliënt met een IBS, RM of CIZ-besluit wordt alleen opgenomen in een geregistreeerde accommodatie tegen overlegging van een afschrift van deze beslissingen. • De huisregels bevatten geen andere regels dan die nodig zijn voor een ordelijke gang van zaken en voor de veiligheid in de accommodatie. • De inspectie toetst of een wilsonbekwame cliënt een adequate vertegenwoordiging heeft.
3.2.2: De zorgaanbieder informeert de cliënt en de vertegenwoordiger over hun rechten	<ul style="list-style-type: none"> *Artikel 45, lid 1 en lid 3 Wzd *Artikel 13, lid 2 Wzd *Artikel 15, lid 4 Wzd *Artikel 52 Wzd 	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de benodigde informatie beschikbaar is voor cliënten en diens vertegenwoordigers. • De inspectie toetst of de cliënt en/of diens vertegenwoordiger binnen twee weken na aanvang van de onvrijwillige zorg informatie over de rechten van de cliënt, de klachtenregeling en het adres van de klachtencommissie hebben ontvangen.
3.2.3: De zorgaanbieder is aangesloten bij een onafhankelijke klachtencommissie	<ul style="list-style-type: none"> *Artikelen 52 tot en met 56b Wzd 	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgaanbieder is aangesloten bij een onafhankelijke klachtencommissie die Wzd-klachten afhandelt.
3.2.4: Onvrijwillige zorg wordt alleen uitgevoerd als dit wettelijk is toegestaan.	<ul style="list-style-type: none"> *Artikel 15 Wzd *Artikel 24, lid 4 Wzd *Artikel 29 Wzd 	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of tijdig een RM of een IBS wordt aangevraagd voor een cliënt die vrijwillig of met een artikel 21-indicatie is opgenomen in een accommodatie en die zich verzet tegen de zorg en/of tegen voortzetting van het verblijf. • De inspectie toetst of onvrijwillige zorg in onvoorziene situaties zorgvuldig is toegepast. • De inspectie toetst of onvrijwillige zorg alleen wordt uitgevoerd ter voorkoming van ernstig nadeel.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

<p>3.2.5: De zorgaanbieder zorgt ervoor dat iedere cliënt en iedere vertegenwoordiger bijstand kan krijgen van een onafhankelijke cliëntenvertrouwenspersoon.</p>	<p>*Hoofdstuk 4a Wzd (art 57 tot en met 59) *Artikel 5, lid 3 Wzd * Kwaliteitskader cliëntenvertrouwenspersoon in de Wet zorg en dwang, 2019</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of voor het toepassen van onvrijwillige zorg het stappenplan is doorlopen. • De inspectie toetst of de zorgaanbieder de beschikbaarheid van de cliëntenvertrouwenspersoon actief en op begrijpelijke wijze bekend maakt aan de cliënt en diens vertegenwoordiger. • De inspectie toetst of de zorgaanbieder er nadrukkelijk voor zorgt dat de cliëntenvertrouwenspersoon laagdrempelig beschikbaar is voor cliënten aan wie ambulante onvrijwillige zorg wordt verleend en diens vertegenwoordiger. Ook wanneer zij niet instemmen met het verstrekken van contactgegevens aan de cliëntenvertrouwenspersoon.
<p>3.2.6: De zorgaanbieder zorgt ervoor dat onvrijwillige opname van een jongvolwassene met een voorwaardelijke machtiging zorgvuldig geschiedt.</p>	<p>*Artikel 28ac Wzd *Artikel 28ad Wzd *Artikel 11 Wzd</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke voorafgaand aan de onvrijwillige opname advies vraagt aan een externe deskundige.

Toetsingskader Wet zorg en dwang

3.3: Toepassing van het juiste wettelijke regime ²⁴		
<p>Het kan voorkomen dat iemand met een psychogeriatrische aandoening of een verstandelijke beperking ook een psychische stoornis heeft. Of iemand met een psychische stoornis blijkt ook een verstandelijke beperking te hebben, of gaat lijden aan een vorm van dementie. In dat geval is sprake van multi-problematiek. Iemand kan dan zowel op grond van de Wzd als de Wet verplichte ggz (Wvvgz) behandeld worden. Allereerst moet vastgesteld worden waar de cliënt de beste passende zorg kan krijgen. Daarna moet worden bepaald welk wettelijk regime daar op dat moment het beste bij past. Er kan in principe slechts één wettelijk kader tegelijkertijd van toepassing zijn²⁵. Dat kader wordt bepaald door de problematiek of de stoornis die (op dat moment) voorliggend is. Welke stoornis dat is, kan door een ter zake deskundige zorgverlener worden vastgesteld.</p> <p>Het kan voorkomen dat de meest voorliggende problematiek bij multi-problematiek meermalen verschuift. In dat geval zal aan de hand van de individuele omstandigheden steeds opnieuw een beoordeling gedaan moeten worden. Hiermee wordt steeds bepaald of iemand beter zorg kan ontvangen onder het ene regime of beter doorgeleid kan worden naar zorg onder het andere regime.</p>		
Norm	Bron	Wat toetst de inspectie
3.3.1: De zorgverantwoordelijke zorgt ervoor dat elke cliënt passende zorg ontvangt.	*Artikel 1, lid 6 Wzd in verbinding met artikel 1:1, lid 3 Wvvgz	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke zonedig voor de cliënt onderzoekt of zorg in een andere sector passender zou zijn en hierbij overweegt welk wettelijk regime het beste bijdraagt aan passende zorg.
3.3.2: De zorgaanbieder maakt goede samenwerking mogelijk tussen professionals van verschillende zorgsectoren, als cliënten naast een verstandelijke beperking of een psychogeriatrische aandoening ook een psychische stoornis hebben.	<ul style="list-style-type: none"> * Schema twee regimes in een instelling²⁶ *Handreiking Samenloop wetten, VWS *Er is nog geen veldnorm (te ontwikkelen door de beroepsorganisaties in de drie zorgsectoren). 	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of zorgverleners uit andere sectoren makkelijk geconsulteerd kunnen worden. De inspectie toetst of de zorgverantwoordelijke tijdig professionals consulteert van andere zorgsectoren, als inschakeling van of overdracht naar een andere zorgsector overwogen wordt. De inspectie toetst of de uitkomsten van consultaties en overleggen door de zorgverantwoordelijke of de geconsulteerde professionals zijn vastgelegd in het (elektronisch) cliëntdossier.

²⁴ Toezegging minister VWS gedaan in de plenaire vergadering EK, 16 januari 2018: *Handelingen, 2017-2018, nr. 14- item 3, blz. 38/ 39*: "De minister vraagt de inspectie om in haar toezicht expliciet te kijken naar de wijze waarop er keuzes worden gemaakt ten aanzien van het regime (Wzd of Wvvgz) van waaruit de verplichte (*lees ook onvrijwillige*) zorg wordt geleverd", zie <https://www.eerstekamer.nl/verslag/20180116/verslag>.

²⁵ Zie artikelen 1:1, lid 3, Wvvgz en 1, lid 6, Wzd over het schorsen resp. vervallen van de rechterlijke machtiging of zorgmachtiging. Het is mogelijk dat naast een rechterlijke machtiging op grond van de Wzd een crisismaatregel op grond van de Wvvgz wordt opgelegd.

²⁶ Zie <https://www.dwanginzorg.nl/wzd/documenten/publicaties/implementatie/wzd/diversen/schema-twee-regimes-in-een-instelling>

Toetsingskader Wet zorg en dwang

<p>3.3.3 Zorgverleners die somatische verplichte zorg verlenen op grond van de Wzd, moeten de wet naleven.</p>	<p>*Artikel 2, lid 1 onder a *Handreiking Somatische zorg en Wzd, VWS</p>	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de zorgverlener die somatische verplichte zorg verleent op grond van de Wvggz, de (informatie) verplichtingen die voortvloeien uit deze wet naleeft en de handreiking volgt
<p>3.3.4: De zorgaanbieder zorgt voor naleving van de rechten van cliënten die op grond van het overgangsrecht tot 1 juli 2020 nog onder het regime van de Wet Bopz vallen.</p>	<p>*Artikel 76, lid 3 Wzd</p>	<ul style="list-style-type: none"> De inspectie toetst of de bepalingen uit de Wet Bopz worden toegepast ten aanzien van cliënten van wie het Bopz-behandelingsplan/-zorgplan voor 1 juli 2020 nog niet is omgezet naar een zorgplan Wzd.